

HAYATI FELSEFEYLE İYİLEŞTİRMEK

LAURENCE DEVILLAIRS

ÇEVİREN
YILMAZ RUHİ DEMİR

LAURENCE DEVILLAIRS

École Normale Supérieure mezunu, felsefe doktoru ve doçent Fransız felsefeci ve yazar (d. 1969). Descartes'ın düşüncesi ve 17. yüzyıl felsefesi üzerine uzmanlaşmış olan Devillairs, Paris Katolik Enstitüsü Felsefe Fakültesi'nin dekanıdır. Akademik çalışmaları, modern bireyin temel varoluş sorunlarını erken modern felsefenin ışığında yeniden düşünmeyi amaçlamaktadır. Özellikle Descartes'ın metafiziğini ve insan anlayışını çağdaş sorunlarla ilişkilendirerek, felsefenin yalnızca teorik bir uğraş değil, aynı zamanda bir yaşama sanatı olduğunu göstermeye çalışmaktadır.

Başlıca eserleri: *Descartes et la connaissance de Dieu* (2004), *Brèves de philo, la sagesse des phrases toutes faites* (2010), *Fénelon ou le génie méconnu* (2012), *Descartes, Leibniz : les vérités éternelles* (2018), *Büyük Filozoflardan 100 Önemli Aforizma* (2018), *Philosophie de Pascal : le principe d'inquiétude* (2022), *La Splendeur du monde* (2024).

YILMAZ RUHİ DEMİR

Çevirmen, redaktör, yazar. Hacettepe Üniversitesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümünde lisans eğitimi, Ankara Üniversitesi İletişim Bölümünde yüksek lisans eğitimi aldı. *E-skop*, *Terrabayt*, *Milliyet Kitap*, *Evrensel*, *Muzir*, *Çatlak Zemin*, *Solfasol*, *BirGün* ve *BirGün Kitap*, *Gazete Duvar*, *Vesaire* gibi mecralarda çevrimiçi ve matbu, İngilizce ve Fransızca çeviriler, röportajlar, haberler, eleştiri ve fikir yazıları yazdı. *BirGün* gazetesinde muhabirlik, Anadolu Ajansı'nda fotoğraf redaktörlüğü ve TBMM'de siyasal iletişim danışmanlığı yaptı.

Başlıca çevirileri: Vladimir Jankelevitch, *Ölümü Düşünmek*, (Monokl, 2012).

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	13
ÖNSÖZ	
YAŞAMAK KAYAK YAPMAK DEĞİLDİR	15
GİRİŞ	
YAŞAMI İYİLEŞTİRMEK	19
I. KISIM	
BEDENSEL RAHATSIZLIKLAR	
1	
GÜZEL, ÇİRKİN, ŞİŞMAN, ZAYIF VE FODUL	35
2	
SON SAHNE KANLIDIR	39
3	
HİÇBİR ŞEY HASTALIK KADAR AŞAĞILIK DEĞİLDİR	44
4	
ACI ÇEKMEK	50
5	
YAŞLANMAK	54
6	
TÜTÜN, ALKOL VE BAĞIMLILIK	59
7	
AÇLIK: HAZZIN DİYETETİĞİ	65
8	
BEYİN RAHATSIZLIKLARI	70

II. KISIM RUH HASTALIKLARI

1	YAŞAMAK	77
2	GÜNDELİK HAYAT	81
3	AKRAZİ YA DA ERTELEME HASTALIĞI	86
4	TÜKENME	91
5	“İNSAN İNSANIN KURDUDUR”	96
6	KORKU VE TİTREME	100
7	AŞK	105
8	ESRARKEŞLER	111
9	PİŞMANLIK VE NEDAMET	115

III. KISIM GÜNDELİK SIKINTILAR

1	PARA	121
2	KOMŞULUK SORUNLARI	125
3	KENE, ZAMPARA, ÇAÇARON	127

(BAŞKALARININ) ÇOCUKLAR(1), DOSTLAR VE AİLE	4	130
---	---	-----

PATRONLAR VE İŞ ARKADAŞLARI	5	133
-----------------------------	---	-----

HAMAMA GİREN TERLER	6	137
---------------------	---	-----

IV. KISIM GEÇİCİ YA DA MÜZMİN AKLİ SORUNLAR

DEPRESYON, <i>TAEDIUM VITAE</i> , MELANKOLİ, <i>ACEDIA</i>	1	143
--	---	-----

YILDIRIM AŞKI	2	147
---------------	---	-----

KISKANÇLIK, HASET VE <i>SCHADENFREUDE</i>	3	149
---	---	-----

V. KISIM HAYATIN İÇİNDEN KAZALAR

HATALAR, GÜNAHLAR VE VİCDAN AZABI	1	155
-----------------------------------	---	-----

BAŞARISIZLIK, FİYASKO VE İFLAS	2	161
--------------------------------	---	-----

VI. KISIM SINIR DURUMLAR

Kişilik Bozuklukları: Utanç ve Narsisizm	1	167
--	---	-----

DELİLİK	2	170
---------	---	-----

YALNIZLIK VE TECRİT	3	172
---------------------	---	-----

4	
İNTİHAR	174

VII. KISIM TUHAF TEORİLER

I	
SPORUN FAZLASI ASOSYALLEŞTİRİR	179
2	
KÜFLENMEMEK	181
3	
İNSAN BİR AV KÖPEĞİNDEN FARKSIZDIR	183
4	
YEŞİL BİTKİLER VE KOKULAR	185
5	
UKALALIK VE EŞEK SÜTÜ	186
6	
ANIN MUTLULUĞU BİR KEÇİNİN MUTLULUĞUDUR	188
7	
GEÇİŞ NESNESİ	190
8	
AŞKI AMERİKAN KOMEDİLERİNDEN ÖĞRENMEK	192
9	
HAYVAN FELSEFESİ	194
DİZİN	196

“Hastalıklar yoktur, sadece hastalar vardır.”

Canguilhem, *Normal ve Patolojik*

“Platon ile Aristoteles bir öğretmenin pek alımlı giysisi içinde düşünülür. Onlar da gönüldeşleriyle söyleyip gülen öteki kimseler gibi saygıdeğer er kişilerdi, onlar kendi dağınıklığı içinde yasalarını, politikalarını ortaya koymuşlarsa bu bir oyun içindi yalnızca, bu onların yaşamının en az bilgece, en az ağırbaşlıca bir bölümüydü, en bilgece olan yalınç, gönlünce yumuşaktı. Onlar politika üstüne yazı yazmışlarsa bu bir deliler evini düzene koymak içindi.”

Pascal, *Düşünceler*¹

¹ Pascal, *Düşünceler*, çev. İsmet Zeki Eyüboğlu, Say Yayınları, 2011, s. 72.

ÖNSÖZ

YAŞAMAK KAYAK YAPMAK DEĞİLDİR

Yaşamak, canlı hissetmek, şimdi ve burada var olmak belki de kimilerine göre mutluluğun sırrıdır. Hayat adeta bir armağanmışçasına, şimdiki an tıpkı bir büyü ve şiir gibiymişçesine. Aşkla ve tatlı sularla, tatilde ve boş zamanlarla, gösteriş, sakinlik ve zevk içinde yaşayan herkes için durum şüphesiz böyledir. Bununla beraber, aramızdan çoğu için hayat bir armağan değil, bilakis bir dizi kısıtlama, sayı ve zamanlama dayatmasıdır. Gündelik *métro*, *boulot*, *dodo*² rutini sonucunda da değil, hepsinden önce hayatın kendisinin sahip olmadıklarımızın ya da aşağı yukarı tercih etmediklerimizin toplamı olması nedeniyle. Fiziğimiz, karakterimiz, çağımız, adresimiz, komşularımız, günlerimizin gidişatı, meslekî koşullarımız: Bunların hiçbirini biz tercih etmedik. Yaşamak başlamak değil, çoğunlukla sadece var olana rıza göstermek ve onu sürdürmektir. Biz her şeye karar vermeyiz, her şeyle beraber eyleriz. Özgürlüğümüz sınırsız, kısıtsız ya da mutlak değildir. Özgürlüğümüz çevresine uyum sağlar, yaratıcısı biz olmadığımız, ondan önce var olagelmış bir ortamın kalbinde kendine bir yer bulur.

Yaşamak eziyetsiz de değildir. *Ne kendileri ölüyor ne de bizi öldürüyor, aşklarımız.*³ Şairin bu ağıtı bizim –hayatta olanların– durumunu mükemmel bir şekilde tarif ediyor: Mutluluğu, aşkı ve başarıyı istemezden gelemeyiz ama en çok istediğimiz şey mutsuzluğumuz olabilir çünkü her şey hem zo-

² “Evden işe, işten eve” anlamına gelen kalıp: metro, mesai, uyku. (Çev.)

³ John Donne, *Kutsal Soneler*, Paris, Rivages, 2006

runlu hem geçicidir, hiçbir şey öngörülebilir değildir, hiçbir şey tersinebilir değildir ve acı da imha ederek kurtulabileceğimiz bir ayırık otu değildir. Yaşamak kayak yapmaya benzemez. Peki, böylesi zorlu bir var olma görevinde filozofun bize bir faydası olur mu? Öyle ya, o da ölümlü! Bizi öldürmeye ant içmiş şeyler karşısında hayata tutunmamıza yardımcı olabilir mi?

Felsefe bir lüks ya da meraklısının ilgileneceği bir hobi değil, faydalı bir uğraştır. Faydasız olanın faydasını, hiçbir işe yaramayan şeylerin verdiği mutluluğu savunmaz. Bilakis felsefede faydalı olduğu düşünülmeyen hiçbir şey düşünceye konu edilmez. Bu fayda iki türlüdür: türlü kötülükten mustarip olan bize bir teşhis ve uzmanlık kazandırmak ya da sağlıklı olduğunu düşünen bizlere aslında hasta olduğumuzu öğretmek. Bu ikinci durumda, felsefe olmasaydı hastalık asla tespit edilemez ve enfeksiyon yayılırdı. Özel bir tür biyopsi olan felsefi muayene ne hekimin ne psikoloğun iyileştirebileceği ne de kendi başımıza iyileştirebileceğimiz bir şeyi ortaya çıkarır. Yaralarımızı –duygusal kopuşlar, komşuluk sorunları, mesleki başarısızlıklar, hayata karşı tiksinti– iyileştirebilecek bir merhem olarak felsefe, kendine has sakinleştirici ve ağrı kesici cephanesiyle diğer ilaçlar arasında bir ilaç olarak düşünülebilir. Fakat tüm yan etkilerine maruz kalırken doğasını yadsıdığımız bir kötülüğü ortaya çıkaran bir şey olarak eşi benzeri de yoktur. Filozoftan başka kim bize aşklarımızın ne öldüğünü ne de bizi öldürdüğünü söyler ki? Böylece geriye iki ihtimal kalıyor: Ya hastayız ve felsefeden bize bir tedavi önermesini talep ediyoruz ya da hasta olmadığımızı düşünüyoruz ama felsefe bizi bunun aksine ikna edip gerçek sağlık ve iyileşmeye götürüyor.

Her felsefe tıbbın bir dalı olduğu iddiasını taşır, hatta “hiçbir insan tutkusunu iyileştirememiş filozofun akıl yürütmesi beyhudedir”⁴ diye düşünen Antik Yunanlar, Epikurosçu-

⁴ Pythagoras, *Marcella'ya Mektup*, Belles Lettres, 1982, s.124

lar ya da Stoacılar gibi ya da tüm kibriyle “kültür hekimi” unvanını benimseyen Nietzsche gibi bazı filozoflar, diğerleri içinde en güçlü ve en yüksekini felsefe olduğunu iddia ederler. Teşhisler değişir, önerilen tedaviler değişir ama amaç değişmez: insanın kendi olmasına ve ister mutluluk olsun ister hakikat, hakkı olanı almasına mani olan sızıyı ya da kangreni, yolunda gitmeyen şeyi tanımlamak. Felsefede, sanki yürümek için her şeyimiz varmış da burkulmadan, denge kaybından ya da motor hareket kusurlarından mustarıpmışız gibi ortopedik bir unsur da bulunur. Hakikat ve mutluluk arzumuzu ne yadsıyabilir ne de bunu tatmin edebiliriz. Sakat ve beceriksiziz. Hem yetenekli hem aciziz. Hevesli ve doyumsuz. Kısacası hastayız. Niyetlerimize bizi ulaştıracak araçlara sahip değiliz; dilediğimiz sağlık da bizde yok. Dolayısıyla tıpta felsefeyi kuran biyoetik soruları, sadece tıp ile ahlakın kesiştiği yerde bulunan bir kavramdan ibaret değildir; keza bazı filozofların hekim ya da anatomist olmasından değil, yaşamının bizzat kendisinin sağaltılması gereken bir hastalık olmasından ileri gelir.

GİRİŞ

YAŞAMI İYİLEŞTİRMEK

Felsefe öldürmez, güçlendirir. Hatta felsefenin bizi iyileştirme gücü bile vardır. Ama bütün sorun aslında felsefenin neyi iyileştirdiğini bilmektedir. Amaçlanan hedefin izahı nispeten kolay görünebilir: sağlık. Peki, istediğimiz şey bedensel sağlık mı yoksa ruhi bir sağlık mı ya da ikisi birden mi? Felsefe kliniğinin bize bahşetmesini beklediğimiz bu sağlığa ne ad vereceğiz: Mutluluk mu? Bilgelik mi? Teselli mi? Normallik mi? Peşinde olduğumuz şey geçici hastalıklardan mı kurtulmak, yoksa daha derin bir kötülükten uzak kalmanın hayali mi bu?

Kierkegaard en belirleyici eserini şöyle adlandırmıştı: *Ölümcül Hastalık*. Anlaşılan o ki umutsuz olmak şeklinde adlandırdığı ve ancak ölümle bitmeye yazgılı bir hastalıkla ilgilenmek niyetindeydi.¹ Tüm varoluş süremiz boyunca, umutsuzluktan ölüyoruz. Böylece felsefenin işlevi bizi “akılın en büyük sefaleti”, yani yaşamın kalbinde umutsuzluk ile temsil edilen ölümden iyileştirmek oluyor. Nitekim yaşamak ya umutsuz olmak ya da kendin olmaya cesaret etmektir. Orta vade diye bir şey de yok çünkü [bu hastalıkta] belirtir göstermeyen taşıyıcılık da [*porteur sain*] söz konusu değildir. Umutsuzluk ile kendi olma cesareti arasında bir karar verilmesi ise şarttır.

Peki, felsefenin tedavi ettiği hastalıklar tamamen ölümcül, aşırı derecede ağır ve bilhassa da ruhsal mıdır? Durum buy-

¹ Kierkegaard umut hakkında çalışmaya niyet ettiğine göre bu kitabın Fransızca ismi olan *Traité du désespoir* bu anlamda aslında karşıt anlamlıdır. (Çev.)